

УДК 331.5

Романіка Тетяна Костянтинівна

*аспірант кафедри економічної теорії та економічних методів управління
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Романика Татьяна Константиновна

*аспирант кафедры экономической теории и экономических методов управления
Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина*

Romanika Tetiana

*Postgraduate Student of the
Department of Economic Theory and Economic Methods of Management
V. N. Karazin Kharkiv National University*

**ІНКЛЮЗІЯ МОЛОДІ В СУСПІЛЬНЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК ФАКТОР
ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ
ВОВЛЕЧЕНИЕ МОЛОДЕЖИ В ОБЩЕСТВЕННОЕ
ПРОИЗВОДСТВО КАК ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА
INCLUSION OF YOUTH INTO PUBLIC PRODUCTION AS A FACTOR
OF ECONOMIC GROWTH**

Анотація. Об'єктом дослідження є молодь, а саме її становище на ринку праці, який зазнає суттєвих трансформацій під впливом технологічних та структурних змін, глобальних та демографічних тенденцій. Молодь є найвагомішим, найактивнішим ресурсом економічного прогресу, носієм інтелектуального потенціалу суспільства і джерелом поповнення трудових ресурсів, але при цьому в Україні простежується тенденція зростання молодіжного безробіття. У цьому контексті предметом дослідження виступає й потребує особливої уваги та детального аналізу такий важливий аспект, як соціальне включення, або

інклюзія молоді, а також протилежний стана цього явища – соціальна відчуженість, як наслідок тривалого молодіжного безробіття. Країни, в яких ця проблема не вирішується, таким чином втрачають можливість сталого розвитку, соціальної гармонії та економічної ефективності. Молодь в значній частині володіє тим рівнем мобільності, інтелектуальної активності і здоров'я, який вигідно відрізняє її від інших груп населення. Тому перед будь-яким суспільством стоять питання про необхідність органічного інтегрування її в економіку країни, соціалізувати та включити в єдиний соціокультурний простір. Для цього кожна країна розробляє стратегічні заходи розв'язання проблеми молодіжного безробіття. Україна не є виключенням з цього процесу. Стабільно економічне зростання багато в чому залежить від створення умов включення молоді в суспільне виробництво, від формування у молоді цінності праці, від успішної адаптації до нових соціально-економічних процесів. В статті розглянуто сутність, причини та наслідки поняття соціальної інклюзії та соціального відчуження молоді. Показано загрозові наслідки такої ситуації: втрати ВВП країни, соціальна відчуженість, загострення соціально-економічних протиріч, зростання невизначеності та нестабільності економічного розвитку. Проаналізовано міжнародні програми підтримки та заходи залучення молоді до ринку праці. Охарактеризовано систему показників вимірювання та аналізу стану соціального виключення та бідності. Завдяки запропонованого комплексу заходів в сфері освіти, професійної підготовки, в соціальній політиці можливе досягнення стимулювання активізації української молоді до участі в суспільному житті.

Ключові слова: *молодіжне безробіття, соціальна інклюзія, соціальне відчуження, NEET, AROPE, економічне зростання, програми стимулювання молоді.*

Аннотация. *Объектом исследования является молодежь, а именно ее положение на рынке труда, который испытывает существенные трансформации под влиянием технологических и структурных изменений, глобальных и демографических тенденций. Молодежь является наиболее значимым, самым активным ресурсом экономического прогресса, носителем интеллектуального потенциала общества и источником пополнения трудовых ресурсов, но при этом в Украине прослеживается тенденция роста молодежной безработицы. В этом контексте предметом исследования выступает и требует особенного внимания и детального анализа такого важного аспекта, как социальное включение, или инклюзия, молодежи, а также противоположное этому состояния явление – социальная отчужденность, или социальное исключение, как следствие длительной молодежной безработицы. Страны, в которых эта проблема не решается, таким образом теряют возможность устойчивого развития, социальной гармонии и экономической эффективности. Молодежь в значительной части обладает тем уровнем мобильности, интеллектуальной активности и здоровья, который выгодно отличает ее от других групп населения. Поэтому перед любым обществом стоят вопросы о необходимости органического интегрирования ее в экономику страны, социализировать и включить в единое социокультурное пространство. Для этого каждая страна разрабатывает стратегические меры решения проблемы молодежной безработицы. Украина не является исключением из этого процесса. Стабильно экономический рост во многом зависит от создания условий включения молодежи в общественное производство, от формирования у молодежи ценности труда, от успешной адаптации к новым социально-экономическим процессам. В статье рассмотрены сущность, причины и последствия понятия социальной инклюзии и социального отчуждения молодежи. Показаны угрожающие последствия такой ситуации: потери ВВП страны, исключение из социума,*

обострение социально-экономических противоречий, рост неопределенности и нестабильности экономического развития. Проанализированы международные программы поддержки и меры привлечения молодежи на рынок труда. Охарактеризована система показателей измерения и анализа состояния социального исключения и бедности. Благодаря предложенному комплексу мероприятий в сфере образования, профессиональной подготовки, в социальной политике возможно достижение стимулирования активизации украинской молодежи к участию в общественной жизни.

Ключевые слова: *молодежная безработица, социальная инклюзия, социальное отчуждение, NEET, AROPE, экономический рост, программы стимулирования молодежи.*

Summary. *The object of the study is youth, namely it`s position in the labor market, which is undergoing significant transformations under the influence of technological and structural changes, global and demographic trends. Youth is the most important, most active resource of economic progress, the bearer of the intellectual potential of society and a source of replenishment of labor resources, but at the same time in Ukraine there is a growing trend of youth unemployment. In this context, the subject of the study is such an important aspect as social inclusion of young people, as well as the opposite state of this phenomenon – social exclusion as a result of long-term youth unemployment and needs special attention and detailed analysis. Countries where this problem is not solved lose the opportunity for sustainable development, social harmony and economic efficiency. To a large extent, young people have a level of mobility, intellectual activity and health that distinguishes them from other groups. Therefore, any society is faced with the question of its organic integration into the country's economy, socialize and include in a single socio-cultural space. For this each country is developing strategic measures to address youth unemployment.*

Ukraine is no exception to this process. Stable economic growth largely depends on the creation of conditions for the inclusion of young people in social production, on the formation of young people's labor values, on successful adaptation to new socio-economic processes. The article considers the essence, causes and consequences of the concept of social inclusion and social exclusion of youth as well. The threatening consequences of this situation are shown: losses of the country's GDP, social alienation, aggravation of socio-economic contradictions, growing uncertainty and instability of economic development. International support programs and measures to attract young people to the labor market are analyzed. The system of indicators for measuring and analyzing the of social exclusion and poverty conditions is characterized. Thanks to the proposed set of measures in the field of education, vocational training, social policy, will be possible to achieve stimulation of activation of Ukrainian youth to participate in public life.

Key words: *youth unemployment, social inclusion, social exclusion, NEET, AROPE, economic growth, youth incentive programs.*

Постановка проблеми. Молодь є найвагомимим, найактивнішим ресурсом економічного прогресу, носієм інтелектуального потенціалу суспільства і джерелом поповнення трудових ресурсів, але при цьому в Україні простежується тенденція зростання молодіжного безробіття. Країни, в яких ця проблема не вирішується, таким чином втрачають можливість сталого розвитку, соціальної гармонії та економічної ефективності. Молодь в значній частині володіє тим рівнем мобільності, інтелектуальної активності і здоров'я, який вигідно відрізняє її від інших груп населення. Тому перед будь-яким суспільством стоять питання про необхідність органічного інтегрування її в економіку країни, соціалізувати та включити в єдиний соціокультурний простір. Для цього кожна країна розробляє стратегічні заходи розв'язання проблеми молодіжного

безробіття. Україна не є виключенням з цього процесу. В статті розглянуто сутність, причини та наслідки поняття соціальної інклюзії та соціального відчуження.

Економіка країни ще не вийшла на траєкторію стійкого розвитку. Така ситуація зумовлена економічним, соціальним і політичним дисбалансом, який склався під дією багатьох чинників і структурної перебудови економіки, банкрутства підприємств, зниження реальних обсягів виробництва та інвестиційної активності, падіння продуктивності праці та декваліфікація робочої сили, демографічні та міграційні процеси.

Молодіжне безробіття – це серйозна макроекономічна проблема, яку потрібно вирішувати. Для створення ефективної політики подолання молодіжного безробіття необхідно враховувати як світові тенденції на ринку праці, так і національні особливості.

Сучасний, як світовий, так і національний, ринок праці визначається декількома суперечливими тенденціями, узгодження яких дозволить збалансувати і кількісно, і якісно показники попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці. Перша тенденція – відсутність відповідної залежності рівня зростання ВВП обсягу збільшення робочих місць. В умовах динамічної цифровізації економіки новітні технології все більше та більше витискають робочу силу з відповідних галузей та видів діяльності. Чим більш країна зорієнтована на використання таких технологій тим складніше розв'язати накопичені проблеми у сфері зайнятості та високе безробіття, особливо молоді, недовикористання професійних навичок. Державному регулюванню потрібно випереджаючими темпами подбати над створенням додаткових робочих місць в другій економіці – економіці створення людського капіталу (здоров'я, освіта тощо). Друга тенденція – зростаюча потреба в залучення молоді молодих осіб до новітніх професій, які виникають унаслідок технологічної революції. В таких умовах на передній

план виходять короткі навчальні програми для швидкого освоєння нових навичок.

В стратегічних заходах подолання молодіжного безробіття важливу роль відіграє створення інклюзивного інвестиційного режиму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми інклюзивного розвитку переважно присвячені праці закордонних учених Д. Аджемоглу і Дж. Робінсон [1; 2], З. Бедоса [3], Дж. Подеста [4], Е. Райнета [5] та ін. Дослідженням поняття соціального залучення (інклюзії) до ринку праці займалися зарубіжні вчені Р. Аткінсон [6], Р. Діменштейн [7], Р. Левітас [8] та ін. Серед вітчизняних вчених, чії праці були присвячені дослідженням цієї актуальної проблеми, слід виділити А. Базилюк [9], А. Гриценко [10], Е. Лібанова [11] та ін.

Питання активного залучення молоді в суспільне виробництво та інституційне середовище в останні роки активно піднімалося Радою Європи [12; 13; 14; 15; 16].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Розкриття змісту інклюзії (включення) молоді. Показати наслідки соціального вилучення молоді. Проаналізувати міжнародні програми підтримки залучення молоді до ринку праці. Охарактеризувати систему показників вимірювання та аналізу стану соціального виключення та бідності. Запропонувати комплекс заходів активізації української молоді до участі в суспільному житті.

Виклад основного матеріалу. Концепція інклюзивних інститутів розкривається в роботах Аджемоглу та Робінсон [1; 2]. За цією концепцією економічному зростанню та добробуту населення відповідає інклюзивний інституційний режим, за яким усі верстви населення мають вільний доступ до ресурсів країни, а усі працездатні особи залучаються до праці. Ефективне функціонування економіки пов'язано з забезпеченням повної зайнятості наявних трудових ресурсів тому, що із залученням і використанням усієї

робочої сили досягається максимально можливий, потенційний обсяг виробництва. За таких умов зменшується рівень циклічного безробіття, як явища макроекономічної нестабільності. Слід також звернути увагу, що саме завдяки інклюзивному інституційному режиму долається економічна, гендерна, релігійна, вікова та інші види соціальної нерівності, як свого роду бар'єрів, які діють стримуючими факторами зайнятості.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) таким чином тлумачить інклюзивне зростання, як економічне зростання, яке створює можливості для всіх прошарків населення і справедливіше розподіляє в суспільстві переваги від збільшеного добробуту як у грошовому, так і в негрошовому вираженні [17]. Експерти Світового банку і Міжнародного валютного фонду (МВФ) визначають інклюзивне зростання, як стійке економічне зростання, основною метою якого є скорочення бідності, нерівності, безробіття. Всесвітній економічний форум також акцентує увагу на бідності, особливо у тій частині робочої сили, яка залучена у діяльність з низькою продуктивністю і/або повністю виключена з процесу відтворення [18, с. 57].

Виходячи з короткого аналізу концепції інклюзивних економічних інститутів, вважаємо, що саме при наявності таких інститутів в економіці країни складаються найбільші можливості подолати або скоротити молодіжне безробіття. Тому в стратегії соціально-економічного розвитку або в молодіжній політиці різних країн світу одним з фундаментальних заходів, направлених на скорочення молодіжного безробіття, є пункт про створення або вдосконалення інституційного середовища.

Слід звернути увагу на протилежний соціальній інклюзивності феномен – соціальне відчуження, або соціальна екстрактивність, або соціальна ексклюзія (з англ. exclusion – виключення, вигнання). Це явище, яке, по суті є наслідком безробіття, зокрема – молодіжного. Будучи соціально неактивними, виключеними із соціуму, інертними, молодь більше

часу проводить за екраном комп'ютера. Більш того, при цьому виникає небезпека залучення молоді в різного роду види субкультур: геймерських; інтернет-тролів (форма соціальної провокації або знущання в мережевому спілкуванні); веб-панк: в співтоваристві заохочується лінь, депресія і пасивність) тощо.

Зокрема, літературні джерела показують, що наслідки соціального виключення є не тимчасовою проблемною ситуацією, але може мати широкий вплив на життєвий шлях. Як показують соціальні дослідження безробіття серед молоді, соціальної інтеграції молоді в залежності від певних фонових характеристик, три місяці безробіття серед молоді (до 23 років) призводить до екстрактивності додаткових 1,3 місяців у віці від 28 до 33 років [19]. Молоді працівники, які втратили роботу, зазнали безробіття, прагнули працювати за нижчою ставкою заробітної плати і часто зазнавали постійного зниження заробітної плати. Грегг і Томіні [20] оцінили, що рівень безробіття серед молоді впливає на 12%-15% індивідуальної заробітної плати до 42 років; цей показник буде нижчим, на 8%-10%, якщо людина уникає повторення випадків безробіття.

Питання активного залучення молоді піднімається на 2010 Резолюції Ради Європи про «Активне залучення молоді: боротьба з безробіттям та бідність», в ЄС впроваджуються різного роду ініціативи (ініціатива The Youth on the Move) [12], пізніше – в програмі Youth Opportunities Initiative (2012) [13], пакеті працевлаштування для молоді Youth Employment Package (2012) [14], у програмі зайнятості молоді (European Union Programme for Employment and Social Innovation («EaSI», 2013) [15].

В рамках цілісного погляду реалізація молодіжної стратегії характеризується ширшим підходом до соціальної інтеграції, зокрема за рахунок розширення підтримки участі молоді та охоплюючи широкий спектр заходів соціального, культурного, спортивного, освітнього або політичного характеру.

Поняття соціальної інтеграції посідає в даний час центральне місце в порядку денному європейських політиків та таких міжнародних організацій, як Міжнародна організація праці (МОП), Організація Об'єднаних Націй (ООН), ЮНЕСКО та Світовий банк [21].

Терміни «соціальна інклюзія» та «соціальна відчуженість» використовуються різними способами різними людьми. Для деяких соціальне відторгнення є синонімом бідності, тоді як інші підкреслюють аспект неадекватної соціальної участі, що виникає через брак соціальної інтеграції та відсутності влади.

Соціальне відторгнення, відчуження веде до збіднення тих верств населення, які підпали під цей процес. Як засіб захисту молоді та тих, хто впав в стан бідності, слід наполягати на подоланні цього відторгнення. А. Аткинсон і Е. Марльє визнають сутність соціального залучення, як процесу спрямованого на боротьбу з бідністю і соціальним відторгненням [22].

Існує низка глибоких індикаторів, які висвітлюють ситуацію соціальної інклюзії молоді в Європі. Розглянемо їх більш детально.

1. Показник NEET (з англ. – not in employment, education or training) – відображає частку молоді, яка не працює, не здобуває освіти чи не проходить тренування, у відсотках від загальної кількості молоді відповідної вікової групи за статтю [23].

Цей показник також є найкращим показником оцінки поточної сукупності потенційних учасників ринку праці серед молоді в порівнянні з рівнем неактивності молоді, оскільки останній включає тих молодих людей, які не перебувають в робочій силі і навчаються, і, отже, не можуть вважатися доступними для роботи.

З огляду на його корисність для передачі цінної інформації про становище на ринку праці молодого населення країни, він був включений до Глобальної системи показників для цілей в галузі сталого розвитку (Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets),

в рамках Цілі №8 (сприяння стійкому, інклюзивному та сталому економічному зростанню, повній та продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх) [24].

Рівень NEET розраховуються переважно для молоді віком від 15 до 24 років, та аналізують також за гендерною ознакою. Але при дослідженні цього показника важливо пам'ятати, що не всі особи закінчують освіту до 24 років.

Рівень NEET розраховується так [23]:

$$\text{Рівень NEET (\%)} = \frac{\text{Молодь} - \text{Працююча молодь} - \text{Не працююча молодь, яка здобуває освіту чи навчається}}{\text{Молодь}} \times 100.$$

2. Індикатор AROPE (з англ. – at-risk-of poverty or social exclusion – під ризиком бідності або соціального виключення) – цей показник визначає частку / кількість людей, яким загрожує бідність або сильно матеріально позбавлені або проживають в домогосподарствах з дуже низькою інтенсивністю праці [25].

За методологією AROPE для кожного індивіда визначаються три критерія бідності, а саме:

(А) *Ризик відносної доходної бідності*: людина визнається бідною за доходами, якщо наявний дохід кожного індивіда його домогосподарства нижче 60% медіанного доходу населення в цілому.

(В) *Наявність матеріальних депривації*: людина визнається істотно депривованою, якщо через недостатність коштів вона не може дозволити собі мінімум чотири з дев'яти фіксованих благ або услуг:

- 1) сплачувати плату за оренду чи комунальні послуги;
- 2) достатньо обігрівати будинок;
- 3) стикаються з несподіваними витратами;
- 4) їдять м'ясо, рибу або білковий еквівалент кожен другий день;
- 5) тижневий відпочинок далеко від дому;
- 6) автомобіль;

- 7) пральну машину;
- 8) кольоровий телевізор або;
- 9) телефон [26].

(С) *Виключеність з ринку праці*. Показник трудової активності домогосподарства розраховується як відношення суми місяців, реально відпрацьованих за рік членами домогосподарства у віці від 18 до 59 років, в якому проживає індивід, до суми всіх можливих місяців роботи.

Людина визнається виключеним з ринку праці в тому випадку, якщо показник трудової активності приймає значення менше 0,2. Згідно з методологією AROPE показник виключеності з ринку праці розраховується для індивідів у віці від 0 до 59 років.

3. Європейське опитування якості життя (EQLS) – це унікальне загальноєвропейське опитування, запроваджене в 2003 році Європейським фондом покращення умов життя та праці, яке проводиться кожні чотири роки, вивчає як об'єктивні обставини життя європейських громадян, так і те, як вони ставляться до цих обставин та їхнього життя в цілому. Опитування передбачає низку питань в сфері зайнятості, доходів, освіти, житла, сім'ї, здоров'я, балансу роботи та життя, а також суб'єктивні теми, такі як рівень щастя людей, міра задоволення своїм життям, і як вони сприймають якість свого суспільства. Завдяки регулярному проведенню опитування також стало можливим відстежувати ключові тенденції в якості життя людей з часом.

Таким чином, питання безробіття молоді досі є найактуальнішим для країн, які бажають стати на шлях сталого розвитку. Не зважаючи на проведення деяких, поодиноких заходів, маючи в арсеналі інструментарій підрахунку, аналізу та прогнозування не тільки рівня молодіжного безробіття, а й рівня виключення молоді з ринку праці, прийняття нормативно-правових актів регулювання працевлаштування молоді, на сьогодні це макроекономічне явище продовжує існувати.

Україна є яскравим прикладом екстрактивної моделі економіки та характеризується недостатністю сили закону та порядку прийняття економічних рішень на користь невеликої кількості людей, яка контролює власність, тобто концентрацією влади в руках вузького кола представників еліти, практично не обмежуючи умови застосування даної влади. Екстрактивні інституції, створюючи необмеженість влади і величезну нерівність доходів, збільшують потенційні ставки у політичній грі. Адже той, хто контролює державу, набуває величезної влади і багатства, які вона дає. При цьому обмежується доступ до можливостей і до результатів праці решти населення, тому втрачається мотив до формування заощаджень інвестицій, інновацій, і, навпаки, одягається «кредитна петля» [27].

Саме такий стан в економіці України спровокував міграційний потік молоді, як відмічається у Національній доповіді «Українське суспільство: міграційний вимір», міграційний відтік активних і талановитих людей, зокрема молоді, які шукають кращу долю за кордоном, є доволі потужним і загрожує посиленням депопуляції та руйнуванням вітчизняного ринку праці самому існуванню української держави [11].

Тому логічними та стратегічно значущими є наступні пропозиції. Для того, щоб звести до мінімуму втрати інтелектуального потенціалу і запобігти відтоку наукової молоді, українська держава має, по-перше, розширити систему грантів для обдарованих молодих вчених (у тому числі, за рахунок можливості участі зарубіжних донорів). По-друге, запровадити процедуру трудових контрактів з випускниками певних професій, чия освіта була фінансована державою, з метою регулювання міграції цих фахівців [11, с. 363].

Таким чином, національну політику подолання молодіжного безробіття слід розглядати, як проблему національної безпеки. Вона повинна бути всеосяжною та дієвою. Поряд із загальними процесами підвищення ефективності національної економіки потрібно здійснювати

конкретні, точечні міри державного регулювання, направлені на створення робочих місць та скорочення безробіття.

Важливим напрямом державного впливу на зайнятість населення має стати стимулювання розвитку малого і середнього підприємництва та самозайнятості населення. Держава має активно впливати, як на стимулювання попиту на працю, економічний розвиток, так і стимулювання ефективної пропозиції робочої сили, що має високий рівень конкурентоспроможності на ринку праці. Серед основних методів та інструментів слід використовувати грошово-кредитну політику (спрямовану на розвиток економіки), фіскальну політику (зниження тиску на фонд заробітної плати), інвестиційну політику (залучення інвестицій в розвиток економіки та молоді), регіональну політику (зниження диспропорцій регіонального розвитку) та ін.

Для стимулювання пропозиції праці слід також розробляти та проводити активні заходи: в сфері освіти та професійної підготовки; в соціальній політиці – захист безробітного населення за рахунок включення їх в різні програми професійної підготовки та перепідготовки; стимулювання територіальної та професійної мобільності поширення інформаційних та посередницьких послуг на ринку праці, стимулювання самозайнятості тощо.

В теперішніх умовах ізоляції та вимушеного карантину багато людей вимушені йти у відпустки за свій рахунок або переходити на неповний робочий день, або взагалі звільнені з роботи у зв'язку з простоєм організації. Тому для цієї категорії неактивного населення актуальним є пошук віртуальної роботи, роботи на цифрових платформах, зокрема виконання мікро-завдань. В цій ситуації стрімкого зростання безробіття та популяризації дистанційної роботи, неможливості відвідування потенційних роботодавців для проведення співбесід, а також державних центрів зайнятості, доцільним є запровадження *електронної трудової*

книжки. Це дасть можливість пройти дистанційно співбесіду та при успішному відгуку роботодавця – працевлаштуватися офіційно дистанційно.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Стабільно економічне зростання багато в чому залежить від створення умов включення молоді в суспільне виробництво, від формування у молоді цінності праці, від успішної адаптації до нових соціально-економічних процесів.

Найбільш ефективним засобом інтеграція молодих людей в суспільство та економіку є створення інклюзивного інституційного режиму.

Конкурентоспроможність національних економік поступово зміщується в бік налагодження діалогу з молоддю, рівня її освіченості та наявності економічного інтересу до накопичення людського капіталу. Країни, які зуміють вибудувати відповідну молодіжну політику, зуміють створити високу довіру та якість життя в суспільстві.

Інституційний інклюзивний механізм управління залученням молоді до суспільного життя та ринку праці може бути перспективним предметом подальших досліджень.

Література

1. Аджемоглу Д., Робинсон Дж. Почему одни страны богатые, а другие бедные. Происхождение власти, процветания и нищеты. М.: Из-во АТС., 2015. 693 с.
2. Аджемоглу Д., Робинсон Дж. Экономические истоки диктатуры и демократии. М.: Изд. дом Высшей школы экономики. 2015. 512 с.
3. Бедос З. М. Для багатших і для бідніших. Зростання нерівності – одна з найбільших соціально-економічних і політичних проблем сучасності.
URL: <http://tyzhden.ua/World/62625>.

4. Podesta J. Inclusive economic growth: increasing connectivity, expanding opportunity and reducing vulnerability. URL: <http://www.americanprogress.org/issues/economy/report>.
5. Райнерт Э.С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными / Э.С. Райнерт ; пер. с англ. Н. Автономовой. М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. 350 с.
6. Atkinson, Anthony B. and Marlier, Eric (2010) Analysing and measuring social inclusion in a global context. Economic and social affairs. United Nations, New York. ISBN 9789211302868. URL: <https://www.un.org/esa/socdev/publications/measuring-social-inclusion.pdf>
7. Дименштейн Р., Ларикова И. Интеграция или инклюзия? Споры о словах и нерешенные проблемы образования особых детей. URL: www.osoboedetstvo.ru/rights/idprav/files/integr_kratk_5_pravl.doc.
8. Levitas R. The concept of social exclusion and the new Durkheimian hegemony// Critical Social Policy. 1996. Vol. 16.
9. Базилюк А.В., Жулин О.В. Інклюзивне зростання як основа соціально економічного розвитку. Економіка та управління на транспорті. 2015. Вип. 1. С. 19-29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eut_2015_1_5
10. Гриценко А.А. Економіка України на шляху до інклюзивного розвитку / А. А. Гриценко // Економіка і прогнозування. 2016. № 2. С. 9-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2016_2_4
11. Лібанова Е. Національна доповідь «Українське суспільство: міграційний вимір» (2018). URL: http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/migration_national_report_full.pdf
12. European Commission. The Youth on the Move (2010). URL: <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/vto/policy/youth-move>
13. European Parliament resolution of 24 May 2012 on the Youth Opportunities Initiative (2012/2617(RSP)). URL: <https://eur->

- lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:264E:0069:0074:EN:PDF
14. European Commission. Youth Employment Package (2012). URL: <https://www.eurofound.europa.eu/youth-employment-package-5-december-2012>
 15. Regulation (eu) no 1296/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 on a European Union Programme for Employment and Social Innovation ("EaSI") and amending Decision No 283/2010/EU establishing a European Progress Microfinance Facility for employment and social inclusion. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0238:0252:EN:PDF>
 16. Report on social inclusion 2005. URL: https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/sec256printed_en.pdf
 17. Landachovichina B. What is Inclusive Growth? URL: <http://stersources.worldbank.org/INTDEBTDEBT/Resourses/4689801218567884549/>
 18. Fedulova L. Inkljuzyvni innovaciji v systemi socialjno-ekonomichnogho rozvytku. URL: <https://economics.opu.ua/files/archive/2016/No3/56.pdf>
 19. Nickell, Stephen & Layard, Richard, 1999. "Labor market institutions and economic performance," Handbook of Labor Economics, in: O. Ashenfelter & D. Card (ed.), Handbook of Labor Economics, edition 1, volume 3, chapter 46, PP. 3029-3084, Elsevier.
 20. Gregg, Paul & Tominey, Emma. (2004). The Wage Scar from Youth Unemployment. Labour Economics. 12. PP. 487-509. 10.1016/j.labeco.2005.05.004
 21. International Labour Organization. The Strategies and Tools against social Exclusion and Poverty global programme (STEP). URL:

<https://www.ilo.org/public/english/protection/socsec/step/download/96p1.pdf>

22. Atkinson, Anthony B. and Marlier, Eric (2010) Analysing and measuring social inclusion in a global context. Economic and social affairs. United Nations, New York. ISBN 9789211302868. URL: <https://www.un.org/esa/socdev/publications/measuring-social-inclusion.pdf>
23. Indicator description: Share of youth not in employment, education or training (youth NEET rate). International Labour Organization. URL: <https://ilostat.ilo.org/resources/methods/description-youth-neet/>
24. Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/indicators-list/>
25. How is poverty measured? URL: <https://www.eapn.eu/what-is-poverty/how-is-poverty-measured/>
26. Glossary: At risk of poverty or social exclusion (AROPE). Jump to: navigation, search. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_\(AROPE\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_(AROPE))
27. Базиліук А. В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку / А. В. Базиліук, О. В. Жулин // Економіка та управління на транспорті. 2015. Вип. №1. С. 19–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eut_2015_1_5

References

1. Adzhemoglu D., Robinson Dzh. Pochemu odni strany bogatye, a drugie bednye. Proiskhozhdenie vlasti, protsvetaniya i nishchety. M.: Iz-vo ATS., 2015. 693 s.
2. Adzhemoglu D., Robinson Dzh. Ekonomicheskie istoki diktatury i demokratii. M.: Izd. dom Vysshey shkoly ekonomiki. 2015. 512 s.

3. Bedos Z. M. Dlja baghatshykh i dlja bidnishykh. Zrostannja nerivnosti – odna z najbiljshykh socialjno-ekonomichnykh i politychnykh problem suchasnosti. URL: <http://tyzhden.ua/World/62625>
4. Podesta J. Inclusive economic growth: increasing connectivity, expanding opportunity and reducing vulnerability. URL: <http://www.americanprogress.org/issues/economy/report>.
5. Raynert E.S. Kak bogatye strany stali bogatymi, i pochemu bednye strany ostayutsya bednymi / E.S. Raynert ; per. s ang. N. Avtonomovoy. M. : Izd. dom Vysshey shkoly ekonomiki, 2011. 350 s.
6. Atkinson, Anthony B. and Marlier, Eric (2010) Analysing and measuring social inclusion in a global context. Economic and social affairs. United Nations, New York. ISBN 9789211302868. URL: <https://www.un.org/esa/socdev/publications/measuring-social-inclusion.pdf>
7. Dimenshteyn R., Larikova I. Integratsiya ili inklyuziya? Spory o slovakh i nereshennye problemy obrazovaniya osobykh detey. URL: www.osoboedetstvo.ru/rights/idprav/files/integr_kratk_5_pravl.doc
8. Levitas R. The concept of social exclusion and the new Durkheimian hegemony // Critical Social Policy. 1996. Vol. 16.
9. Bazylyuk A.V., Zhulyyn O.V. Inkljuzyvne zrostannja jak osnova socialjno ekonomichnogho rozvytku. Ekonomika ta upravlinnja na transporti. 2015. Vyp. 1. S. 19-29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eut_2015_1_5
10. Ghrycenko A.A. Ekonomika Ukrainy na shljakhu do inkljuzyvnogho rozvytku / A. A. Ghrycenko // Ekonomika i proghnozuvannja. 2016. # 2. S. 9-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2016_2_4
11. Libanova E. Nacionaljna dopovidj «Ukrajinsjke suspiljstvo: mighracijnyj vymir» (2018). URL: http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/migration_national_report_full.pdf
12. European Comission. The Youth on the Move (2010). URL: <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/vto/policy/youth-move>

13. European Parliament resolution of 24 May 2012 on the Youth Opportunities Initiative (2012/2617(RSP)). URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:264E:0069:0074:EN:PDF>
14. European Commission. Youth Employment Package (2012). URL: <https://www.eurofound.europa.eu/youth-employment-package-5-december-2012>
15. Regulation (eu) no 1296/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 on a European Union Programme for Employment and Social Innovation ("EaSI") and amending Decision No 283/2010/EU establishing a European Progress Microfinance Facility for employment and social inclusion. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0238:0252:EN:PDF>
16. Report on social inclusion 2005. URL: https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/sec256printed_en.pdf
17. Landachovichina B. What is Inclusive Growth? URL: <http://stersources.worldbank.org/INTDEBTDEBT/Resourses/4689801218567884549/>
18. Fedulova L. Inkljuzyvni innovaciji v systemi socialjno-ekonomichnogho rozvytku. URL: <https://economics.opu.ua/files/archive/2016/No3/56.pdf>
19. Nickell, Stephen & Layard, Richard, 1999. "Labor market institutions and economic performance," Handbook of Labor Economics, in: O. Ashenfelter & D. Card (ed.), Handbook of Labor Economics, edition 1, volume 3, chapter 46, PP. 3029-3084, Elsevier.
20. Gregg, Paul & Tominey, Emma. (2004). The Wage Scar from Youth Unemployment. Labour Economics. 12. PP. 487-509. 10.1016/j.labeco.2005.05.004.

21. International Labour Organization. The Strategies and Tools against social Exclusion and Poverty global programme (STEP). URL: <https://www.ilo.org/public/english/protection/socsec/step/download/96p1.pdf>
22. Atkinson, Anthony B. and Marlier, Eric (2010) Analysing and measuring social inclusion in a global context. Economic and social affairs. United Nations, New York. ISBN 9789211302868. URL: <https://www.un.org/esa/socdev/publications/measuring-social-inclusion.pdf>
23. Indicator description: Share of youth not in employment, education or training (youth NEET rate). International Labour Organization. URL: <https://ilostat.ilo.org/resources/methods/description-youth-neet/>
24. Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/indicators-list/>
25. How is poverty measured? URL: <https://www.eapn.eu/what-is-poverty/how-is-poverty-measured/>
26. Glossary: At risk of poverty or social exclusion (AROPE). Jump to: navigation, search. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_\(AROPE\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_(AROPE))
27. Bazyljuk A. V. Inkljuzyvne zrostannja jak osnova socialjno-ekonomichnogho rozvytku / A. V. Bazyljuk, O. V. Zhulyyn // Ekonomika ta upravlinnja na transporti. 2015. Vyp. #1. S. 19–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eut_2015_1_5